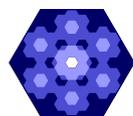
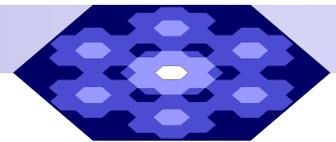

Struktury obyvatelstva

CENARS

Centre for Analysis of Regional Systems
cenars.upol.cz

Znaky pro studium věkové struktury

■ *biologické znaky*

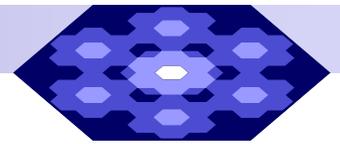
- *struktura obyvatelstva podle pohlaví, věku, zdravotního stavu, rasová struktura apod.*

■ *kulturní znaky*

- *struktura obyvatelstva podle etnické příbuznosti, vzdělání, národnosti, jazyka, religiozity apod.*

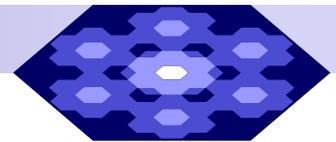
■ *ekonomické znaky*

- *struktura obyvatelstva podle ekonomické aktivity, zaměstnání, **sociální struktura**, struktura podle příslušnosti k hospodářským odvětvím*

Pohlavní struktura obyvatelstva

- ***pohlaví (sex)*** – biologické, resp. fyzické rozdíly lidského těla, je bipolární: muž vs. žena
- ***gender*** – psychologické, sociální a kulturní rozdíly mezi osobami; queer teorie: kritika bipolárního rozdělení
- ***sexuální orientace...***

- *co nebinární osoby neboli rodový (genderový) nesoulad?*
- *mnoho kategorií transsexuality*
  - arodové osoby*
  - polyrodové osoby*
  - rodově fluidní osoby*

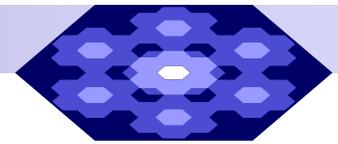

Pohlavní struktura obyvatelstva

- ***koeficient feminity*** – *podíl žen na celkovém počtu obyvatel*
- ***koeficient maskulinity*** – *podíl mužů na celkovém počtu obyvatel*

- ***index feminity (I_f)***
  - *počítá se v případě, že ženy převažují nad muži*
- ***index maskulinity (I_m)***
  - *počítá se v případě, že muži převažují nad ženami*

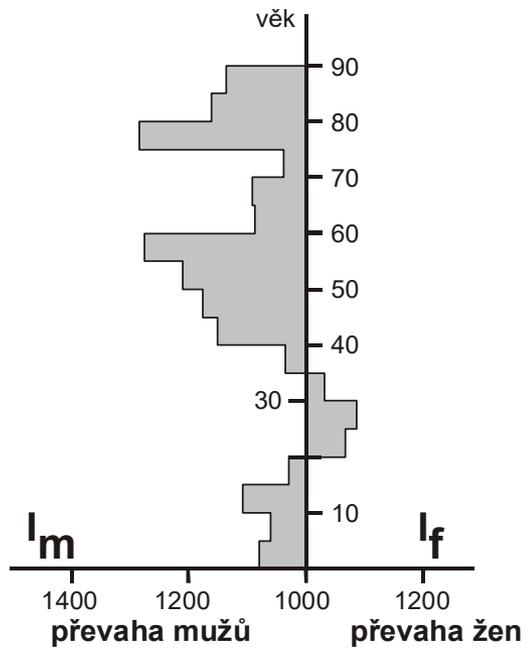
$$I_f = \frac{F}{M} * 1000$$

$$I_m = \frac{M}{F} * 1000$$

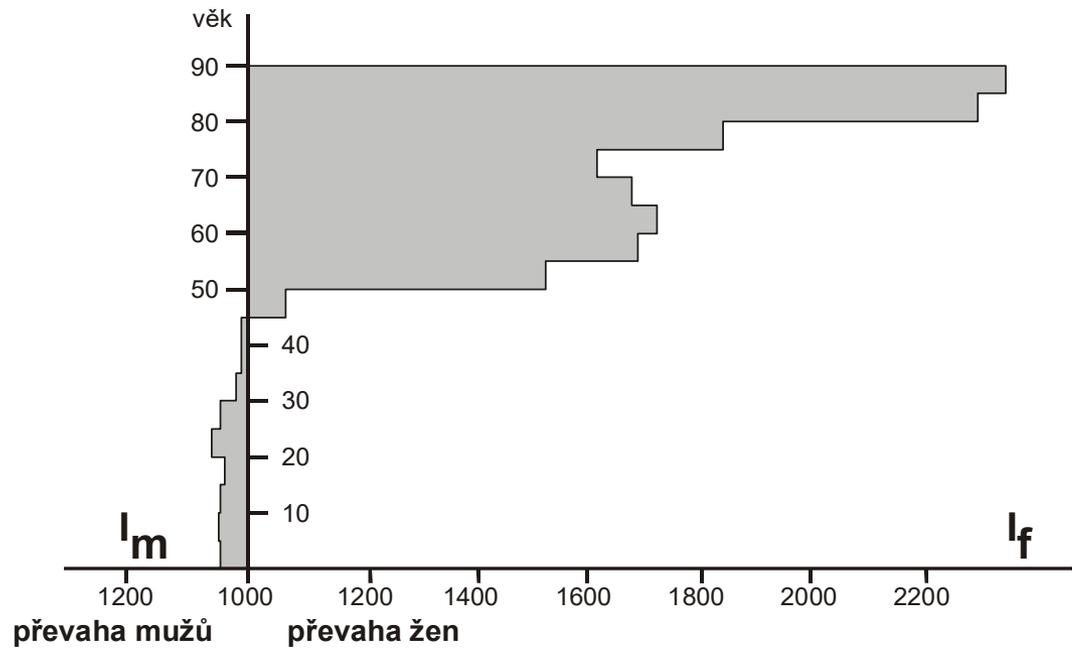

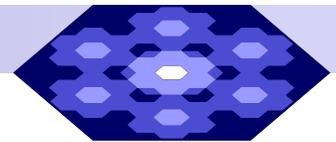
Pohlavní struktura vybraných populací

Irán (1976)

NDR (1977)

Státy podle pohlavní struktury

- *státy s převahou žen*
  - *země Evropy, Severní Ameriky a bývalého Sovětského svazu*
- *státy s převahou mužů*
  - *hlavně rozvojové země (přední Indie, ~~zadní Indie~~, Afrika), ale i Austrálie*
- *faktory:*
  - *rozdílný počet rodičích se chlapců a dívek*
  - *rozdílná střední délka života mužů a žen*
  - *vnější (mezinárodní) migrace*

Rasová struktura obyvatelstva

■ **velká europoidní rasa (42 %)**

- **severní větev**
- **přechodné typy**
- **jižní větev**

■ **velká mongoloidní rasa (20 %)**

- **asijská větev:** severní Mongoloidi, východní Mongoloidi, Eskymáci a Paleoasiaté
- **americká větev:** Indiáni

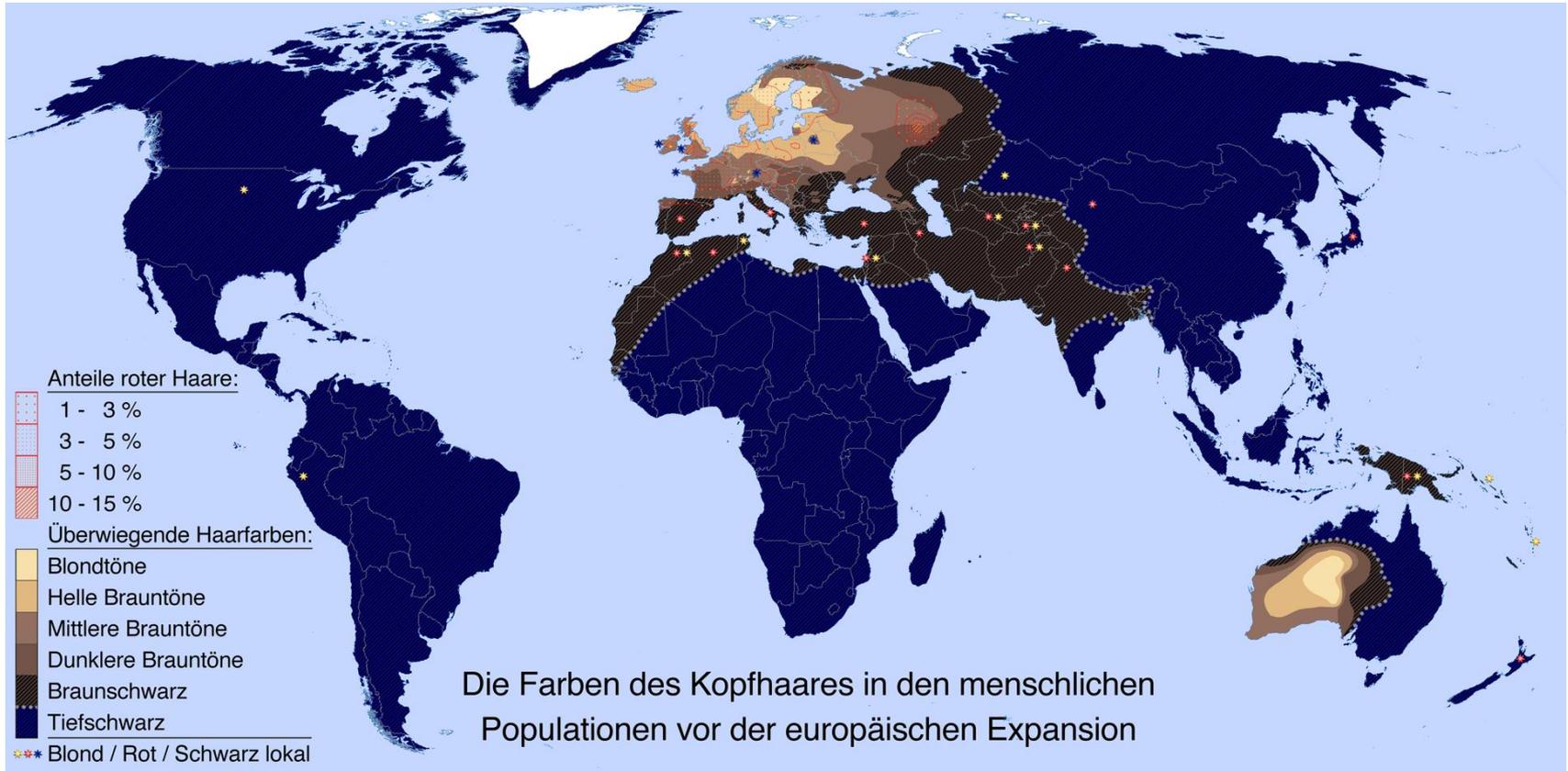

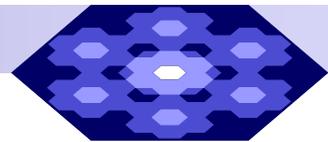
■ **velká negroidní (ekvatoriální) rasa (8 %)**

- **africká negroidní větev:** černoši, Pygmejové, Bušmeni a Hotentoti
- **oceánská (australoidní) větev:** Veddoidi, Australané, Melanézané a Papuánci

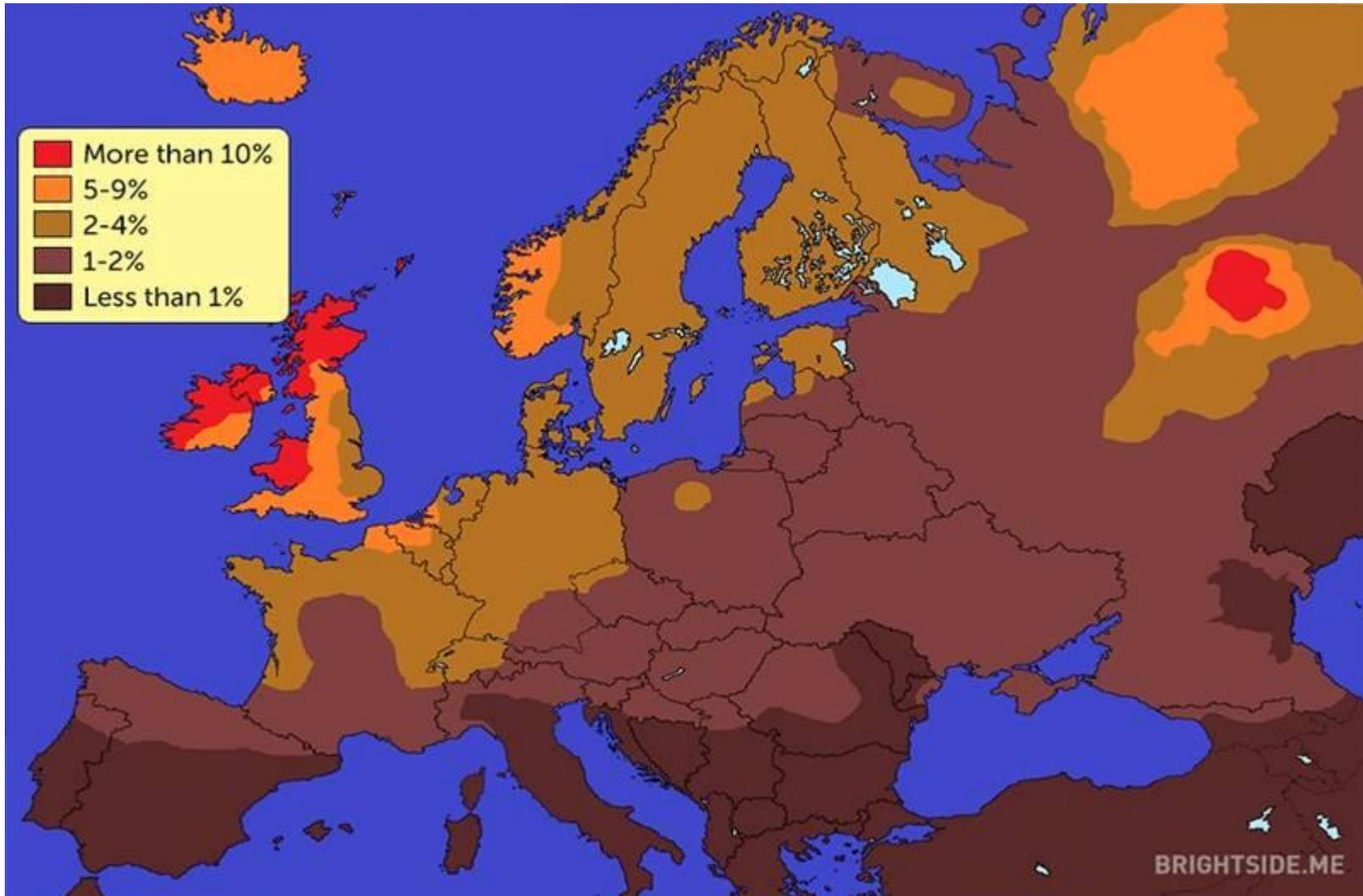

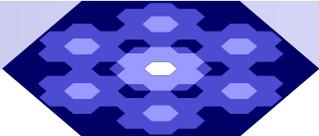
Barva vlasů původní populace

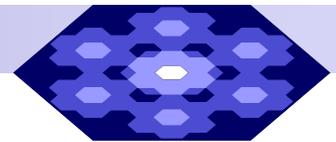
Zrzaví

Rasová struktura obyvatelstva (smíšené a přechodné formy)

- **mezi europoidní a negroidní rasou (9 %)**
  - *jihoidický typ; mulati*
- **mezi europoidní a mongoloidní rasou (4 %)**
  - *američtí mestici; středoasijské, jihosibiřské a uralské typy*
- **mezi mongoloidní a australoidní rasou (17 %)**
  - *jižní mongoloidi; japonský typ*
- **ostatní smíšené typy (0,25 %)**
  - *Malgaši, Polynézané a Mikronézané, Havajci*

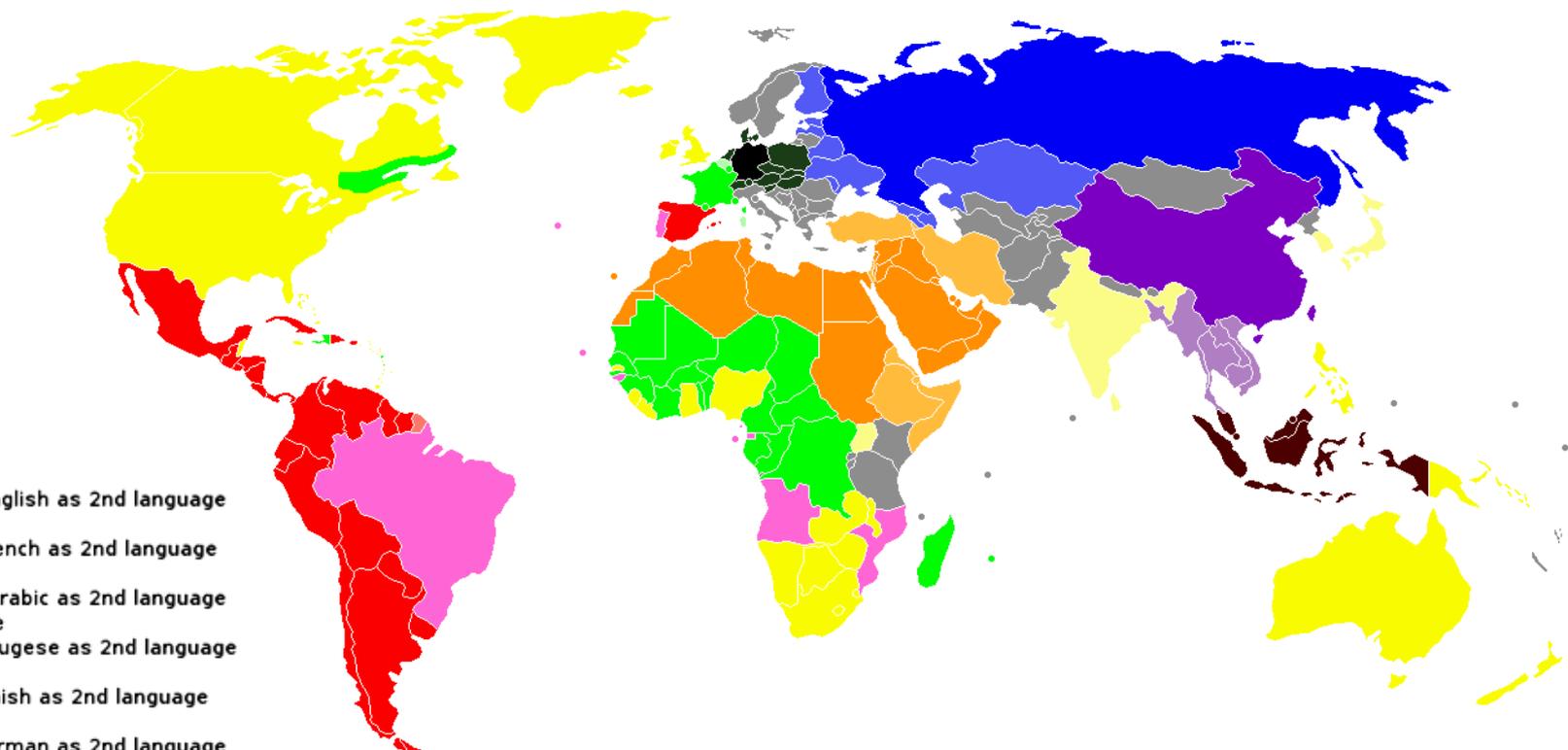

Jazyková a národnostní struktura obyvatelstva

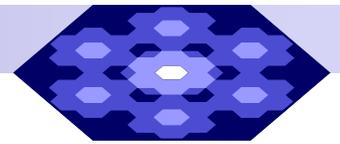
■ *nejpočetnější jazyky světa*

1. *čínština (900 mil. osob; tj. 13 % světové populace)*
2. *angličtina (prostorově nejrozšířenější; nejčastěji používaný jako druhý jazyk, hlavně v bývalých britských koloniích)*
3. *španělština (hlavně Latinská Amerika)*
4. *arabština (jihozápadní Asie, severní a střední Afrika)*
5. *hindština (Indie)*
6. *portugalština (hlavně Brazílie)*
7. *bengálština (Bangladéš)*
8. *ruština*
9. *japonština*
10. *němčina*
11. *francouzština*

Nejpočetnější jazyky světa

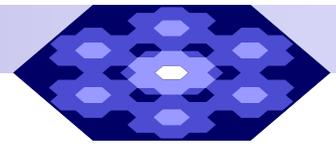

- Yellow: English
- Light yellow: English as 2nd language
- Green: French
- Light green: French as 2nd language
- Orange: Arabic
- Light orange: Arabic as 2nd language
- Pink: Portuguese
- Light pink: Portuguese as 2nd language
- Red: Spanish
- Light red: Spanish as 2nd language
- Black: German
- Light black: German as 2nd language
- Blue: Russian
- Light blue: Russian as 2nd language
- Purple: Mandarin
- Light purple: Mandarin as 2nd language
- Brown: Indonesian

Národy a jazyky světa

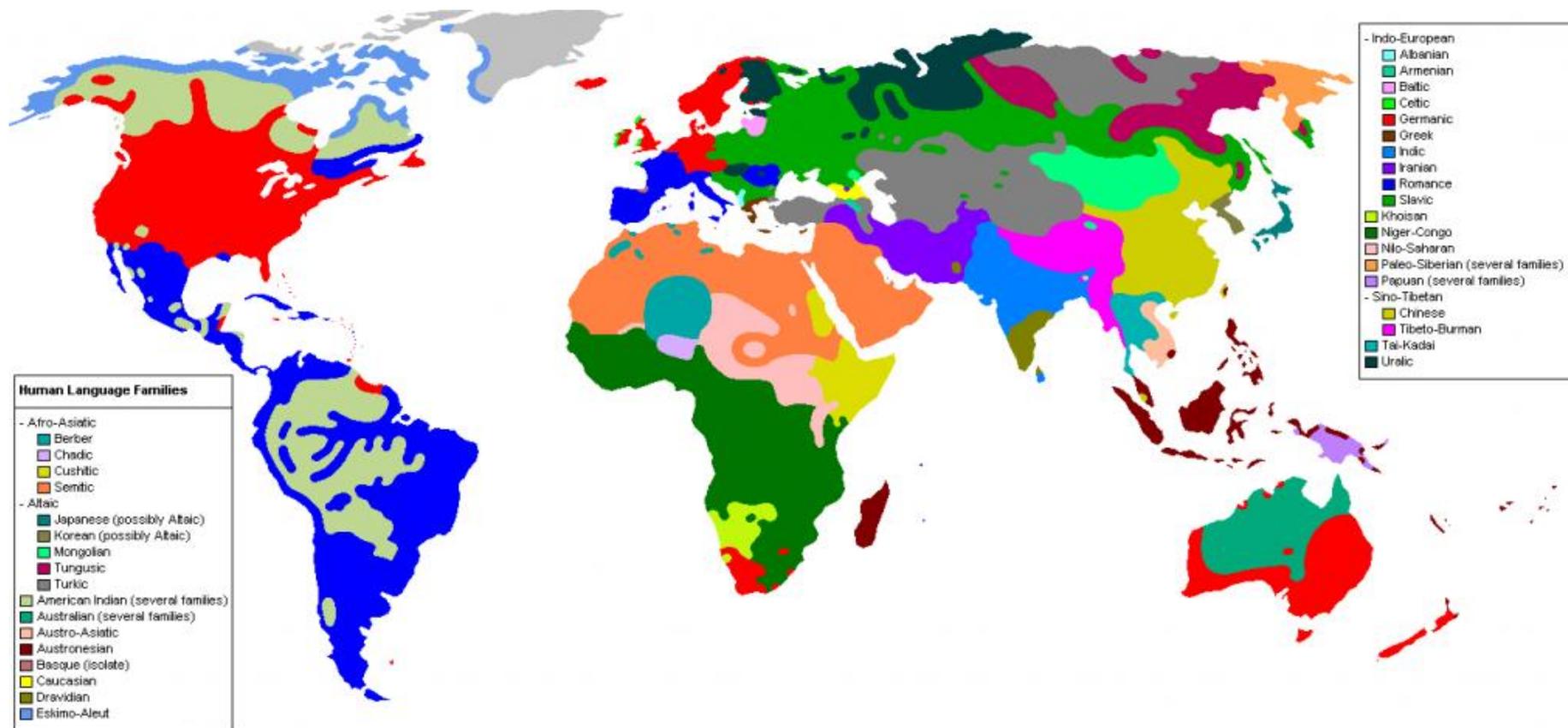
- *na Zemi žije přibližně 2 000 národů*
- *200 národů má více než milion obyvatel (tvoří cca 95 % celkového počtu obyvatel Země)*
- *na Zemi existuje přibližně 20 jazykových rodin, ale téměř 3/4 lidí používá jazyky čtyř nejvýznamnějších*
  - *indoevropská jazyková rodina*
  - *sinotibetská jazyková rodina*
  - *africká jazyková rodina*
  - *semitohamitská jazyková rodina*

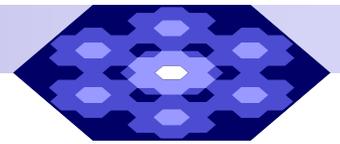

Jazykové rodiny světa

- ***indoevropská jazyková rodina (2,4 mld. osob)***
  - *hlavní skupiny: slovanská, baltská, germánská, románská, keltská, helénská, indo-íránská*
- ***sinotibetská jazyková rodina (1,5 mld. osob)***
  - *hlavní skupiny: čínská, tibetsko-barmská*
- ***africká jazyková rodina (750 mil. osob)***
  - *značně složitá a diverzifikovaná struktura jazyků*
- ***semitohamitská jazyková rodina (450 mil.osob)***
  - *nejpočetnější skupina: semitská*

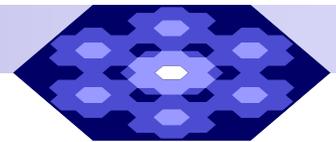
Jazykové rodiny a skupiny světa

Evropa (indoevropská jazyková rodina)

- ***slovanská skupina (280 mil. osob)***
  - *východoslovanská podskupina (Rusové, Ukrajinci, Bělorusové)*
  - *západoslovanská podskupina (Poláci, Češi, Slováci)*
  - *jihoslovanská podskupina (Bulhaři, Srbi, Chorváti, Slovinci, Makedonci, Bosňané, Černohorci)*
- ***baltská skupina (Litevci, Lotyšši)***
- ***germánská skupina (420 mil. osob)***
  - *západogermánská podskupina (Angličané-angličtina, Němci-němčina, Holanďané, Lucemburčané)*
  - *severogermánská podskupina (Dánové, Švédové, Norové)*

Evropa (indoevropská jazyková rodina)

- ***románská skupina (550 mil. osob)***
  - *západorománská podskupina (Španělé-španělština, Portugalci-portugalština, Francouzi-francouzština)*
  - *východorománská podskupina (Italové, Rumuni, Moldavané)*
- ***keltská skupina (Irové, Skoti, Velšané, Bretonci)***
- ***helénská skupina (Řekové)***

Evropa (uralská jazyková rodina)

- ***ugrofinská skupina (Maďaři, Finové, Estonci, Laponci)***

Jazyky v Evropě

Indo-European

Germanic

Northern

- Icelandic
- Faroese
- Norwegian
- Swedish
- Danish

Western

- German
- Dutch
- Frisian
- English

Romantic

Western

- French and Wallon
- Romansh
- Catalan and Franco-Provençal
- Castilian, Astur-Leonese and Aragonese
- Portuguese and Galician

Eastern

- Italian, Sardinian and Monégasque
- Romanian, Moldovan and Aromanian

Slavic

Eastern

- Russian
- Ukrainian
- Belarusian

Western

- Polish, Kashubian and Masurian
- Sorbian
- Czech
- Slovak

Southern

- Slovenian
- Serbo-Croatian
- Bulgarian and Macedonian

Celtic

- Irish and Scottish
- Welsh
- Manx
- Breton

Baltic

- Lithuanian
- Latvian and Latgalian

Iranian

- Persian, Ossetic, Kurdish, Tat

Other Indo-European

- Greek
- Albanian
- Armenian

Semitic

- Maltese

- Basque

Caucasian

- Georgian, Avar, Abkhaz, Ingush, Chechen, etc.

Uralic

Finno-Permian

- Finish, Karelian, Veps, Mordvinic and Mari
- Lapp
- Estonian

Ugric

- Khanty and Mansi
- Hungarian

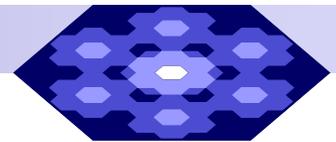
Altaic

Turkic

- Turkish, Gagauz, Azerbaijani, Tatar, Bashkir, Nogai, Turkmen, etc.

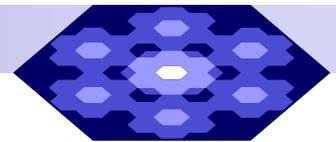
Mongolic

- Kalmyk

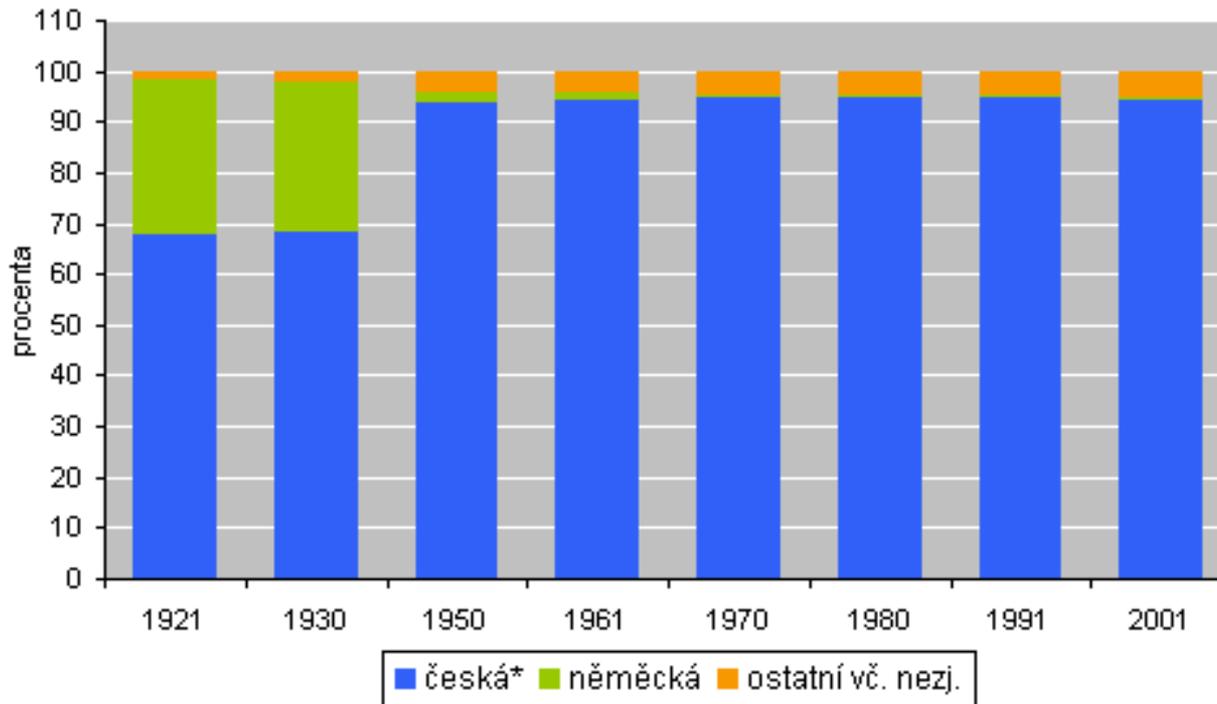

Národnostní struktura obyvatelstva

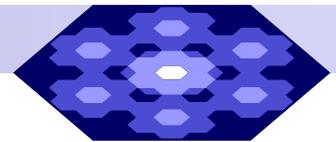
- *co je to národnost?*
- *jednoznačné definování pojmu národnost je složité...*
- *třídimenzionální pojem zahrnující aspekty **kulturní, politické a psychologické***
  - *kulturní identifikací je nejčastěji společný jazyk (hlavně v Evropě a ve větší části Asie), společné náboženství (Blízký východ) nebo společná dějinná zkušenost (hlavně Amerika a částečně i Afrika)*
  - *politická existence národa je dána buď vlastním státem nebo federativním či autonomním statusem v rámci vícenárodnostního státu*
  - *psychologický rozměr spočívá v subjektivním vědomí jednotlivců o jejich příslušnosti k danému národu*

Vývoj národnostní struktura obyvatelstva ČR

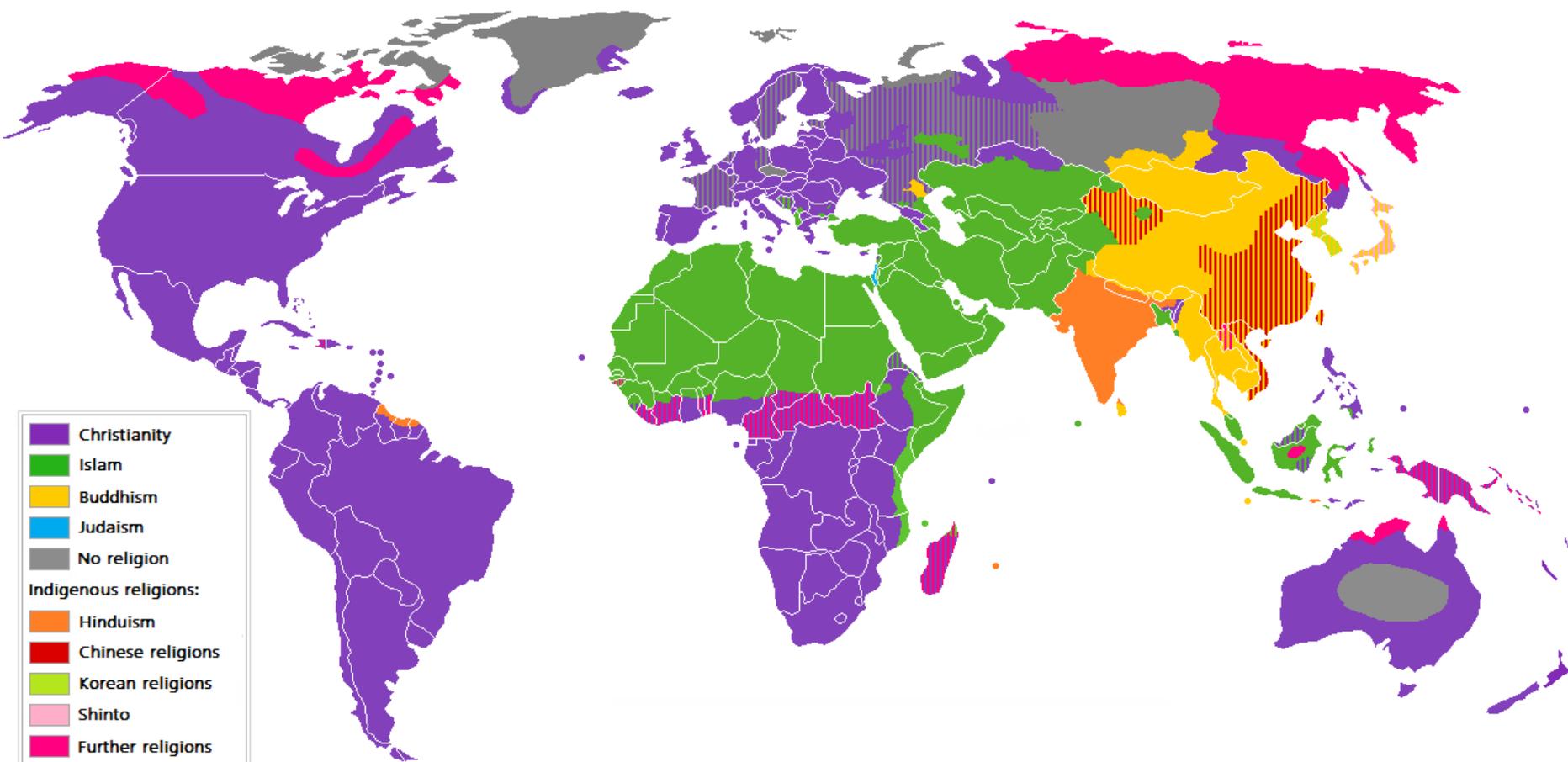
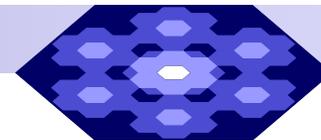
- *v roce 2022 žije v České republice již cca 10 % cizinců (6 % jsou Ukrajinci), další vývoj ale nelze předvídat vzhledem k aktuální situaci*

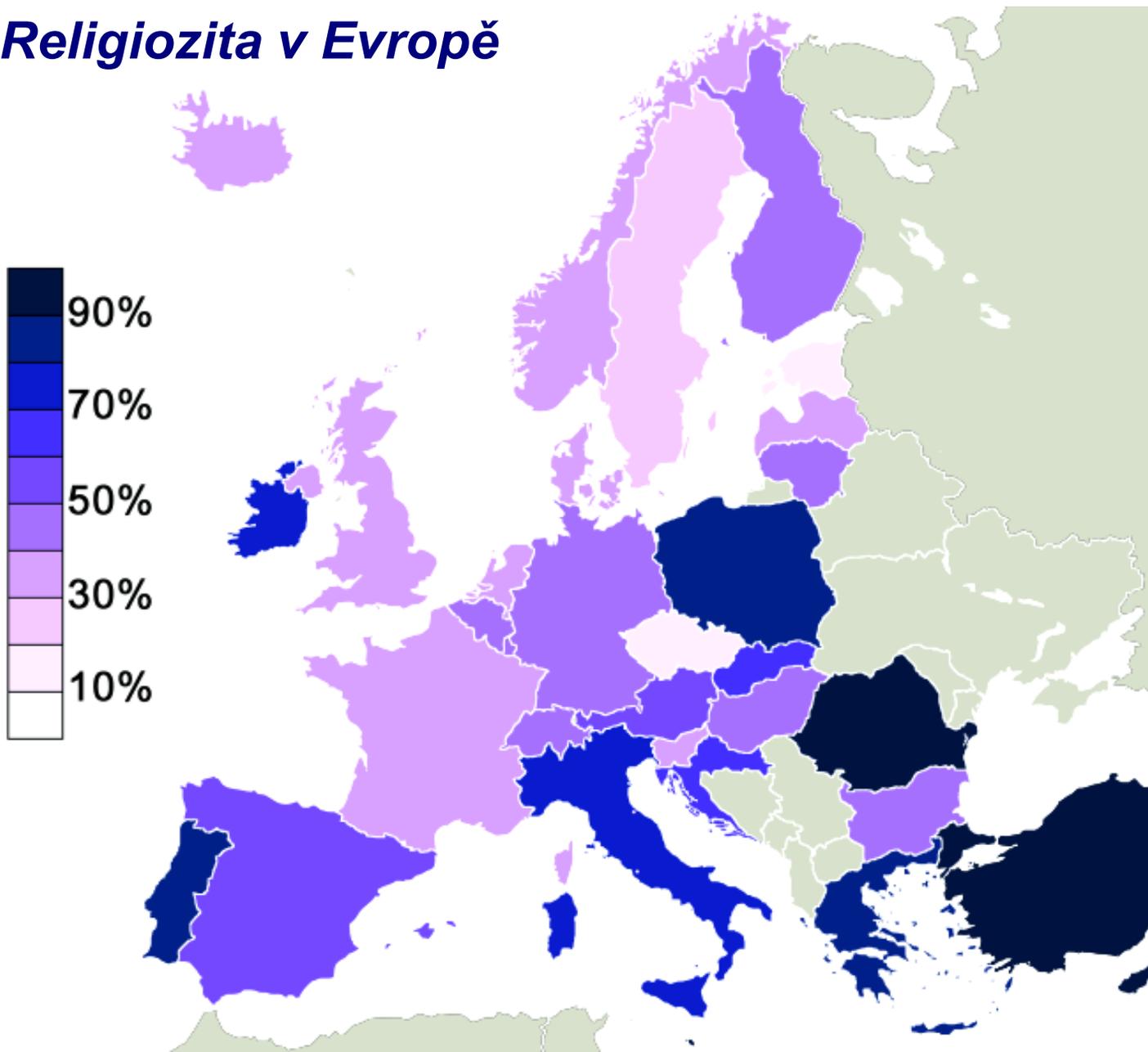
Religiozní struktura obyvatelstva

- *nejpočetnější náboženství*
  - *křesťanství (2 mld. osob)*
    - *římskokatolická církev (hlavně Evropa a Lat. Amerika)*
    - *pravoslavná církev (východní a jihovýchodní Evropa)*
    - *protestantské církve (západní a severní Evropa, USA, Kanada, Austrálie)*
  - *islám (1,2 mld.): severní a střední Afrika, jihozápadní, střední, jižní a jihovýchodní Asie*
    - *sunnité (většina věřících)*
    - *šíité (hlavně Írán)*
  - *hinduizmus (800 mil.): Indický poloostrov*
  - *buddhizmus (350 mil.): Čína, východní a jihovýchodní Asie*
  - *judaismus (20 mil.): nejvíce Izrael*

Nejpočetnější náboženství světa

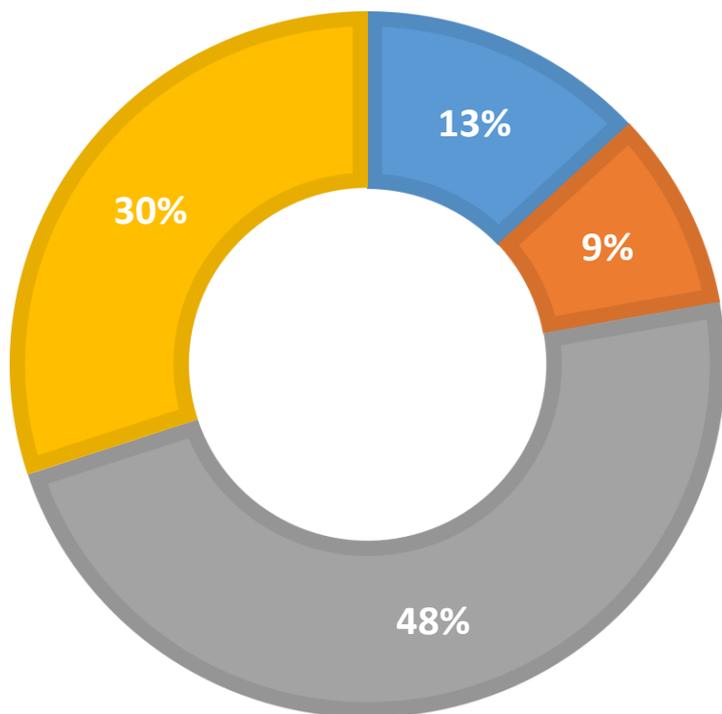

Religiozita v Evropě

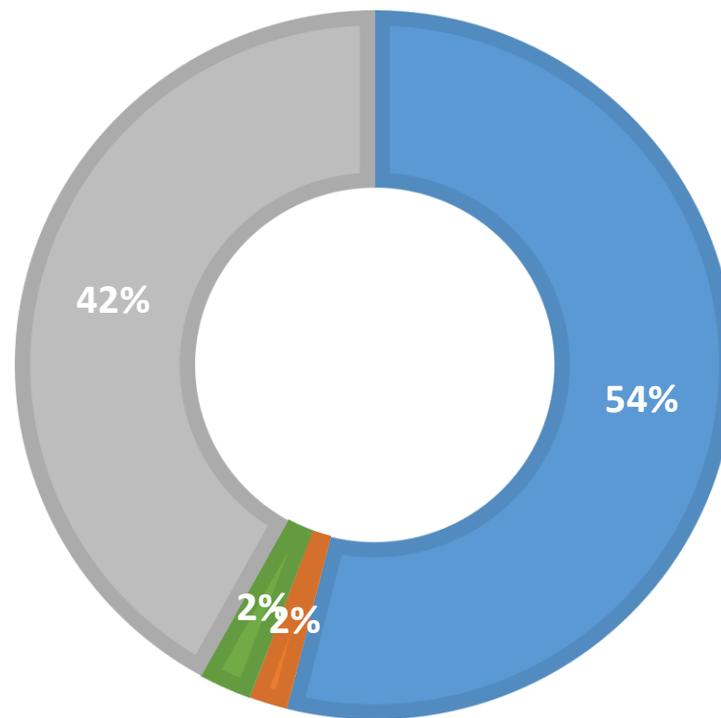
Religiózní struktura ČR (2021)

podíl na obyvatelstvu

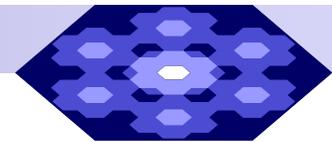

- věřící hlásící se k církvi
- věřící nehlásící se k církvi
- bez víry
- nezjištěno

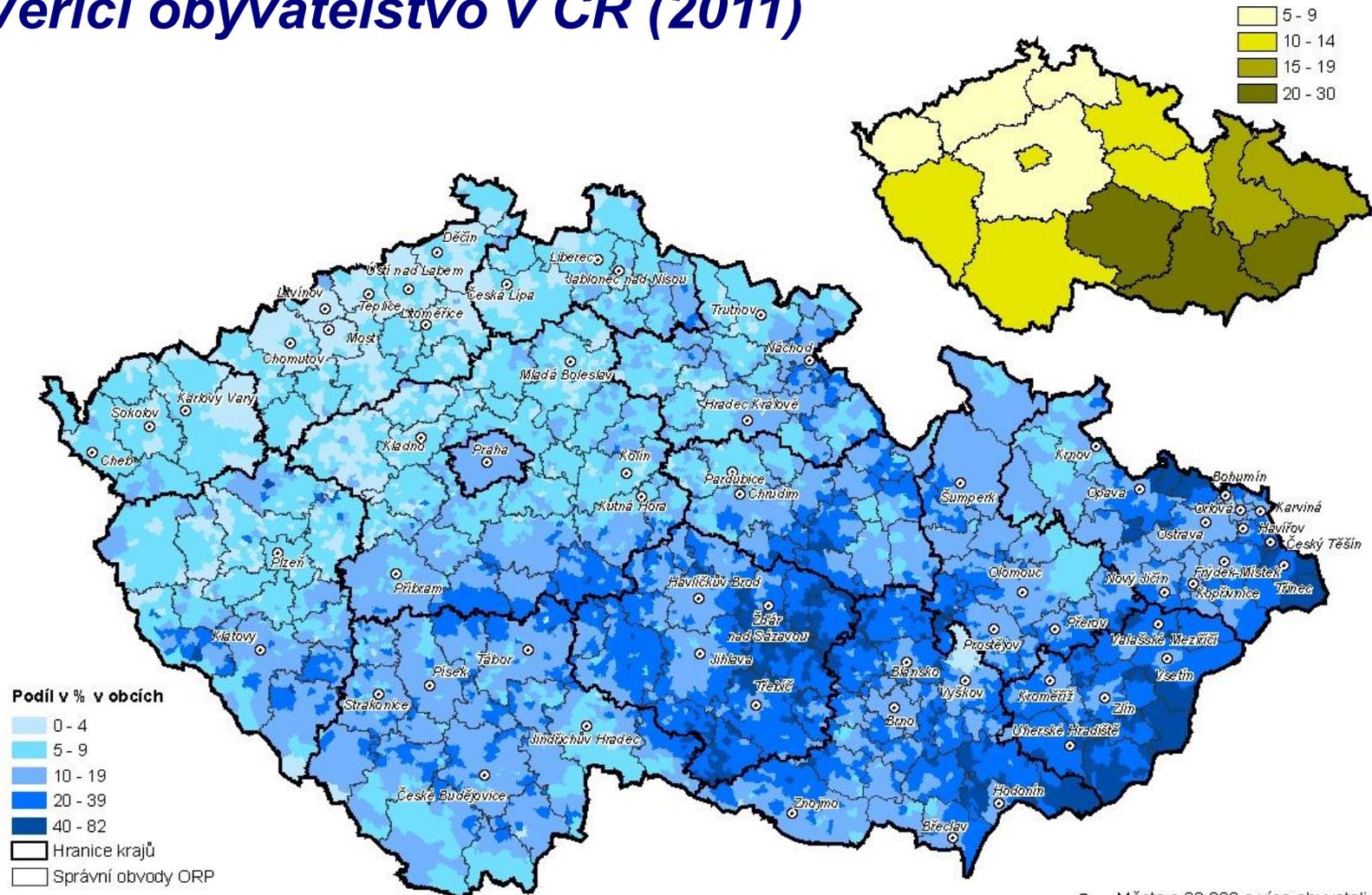
podíl na věřících

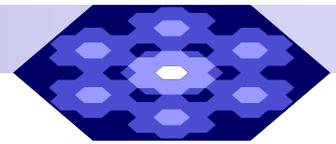
- římskokatolická církev
- československá husitská církev
- českobratrská církev evangelická
- ostatní církve

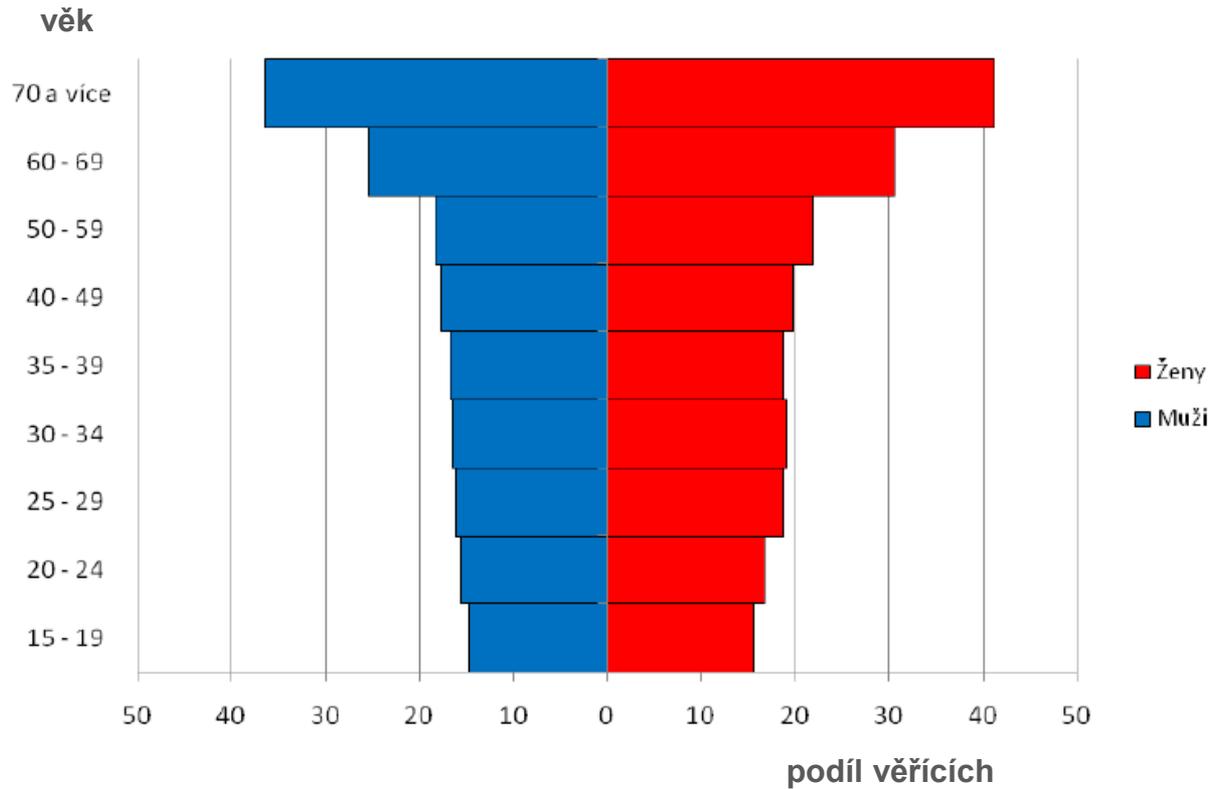
Věřící obyvatelstvo v ČR (2011)

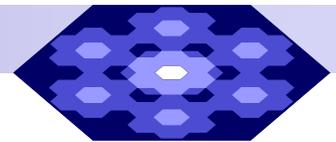

Podíl je počítán z počtu obyvatel celkem (tedy včetně obyvatel, kteří se k otázce víry nevyjádřili)

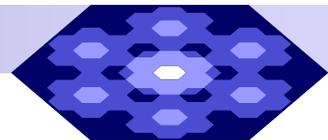
Věřící dle pohlaví a věku (2011)

Vzdělanostní struktura obyvatelstva

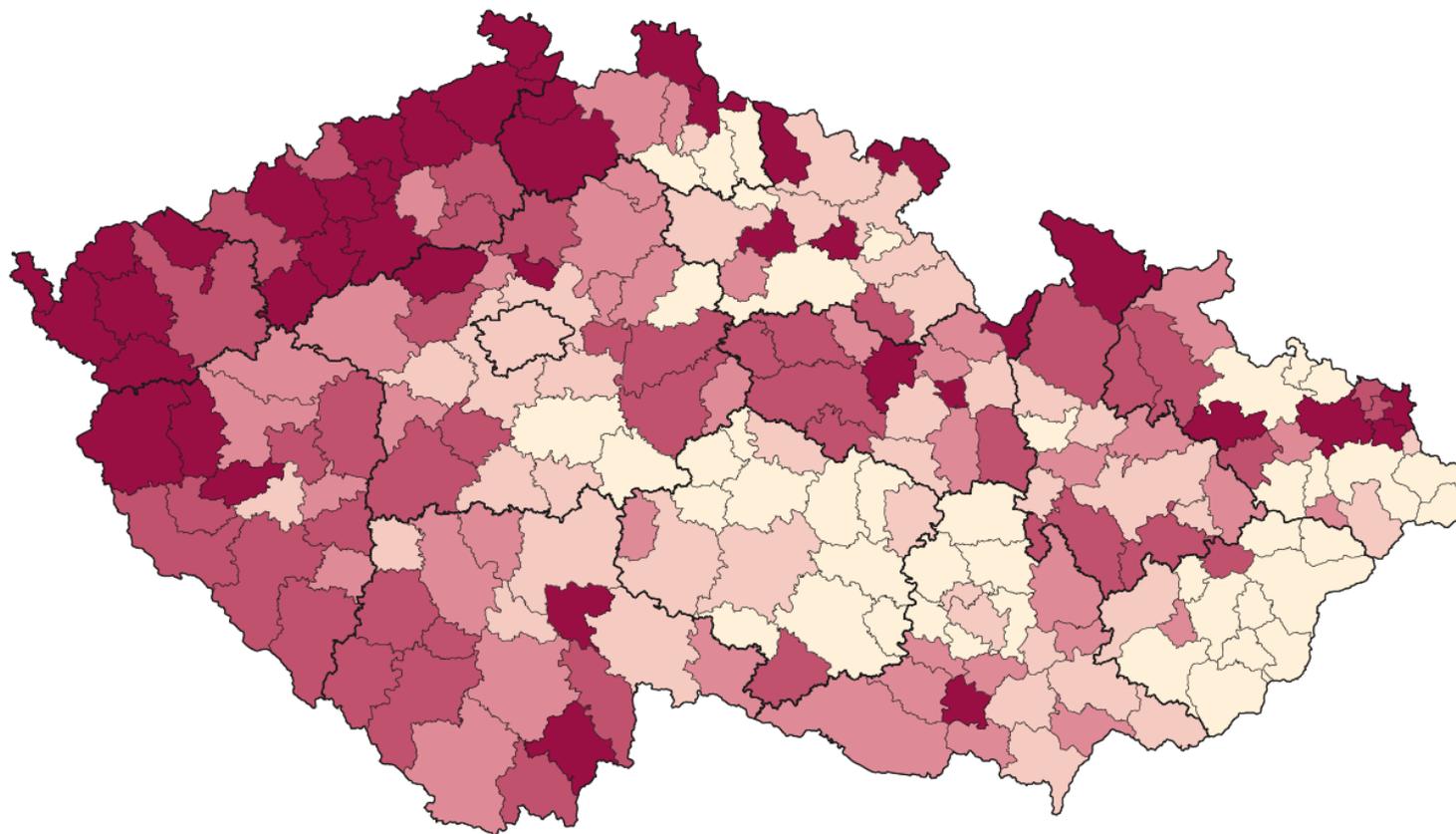
- *měření základní úrovně vzdělanosti*
  - *gramotnost*
  - *podíl obyvatelstva bez vzdělání*
  - *podíl obyvatelstva se základním vzděláním*

- *měření vyšší úrovně vzdělanosti*
  - *podíl obyvatelstva se středoškolským vzděláním*
  - *podíl obyvatelstva s vysokoškolským (a vyšším) vzděláním*

- *komplexní zjišťování vzdělanosti*
  - *tzv. schoolyears*

Vzdělávací problémy na ZŠ

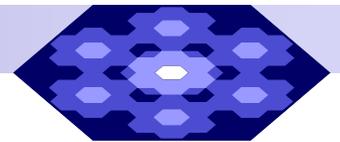

● velmi vysoké   ● vysoké   ● střední   ● nízké   ● velmi nízké

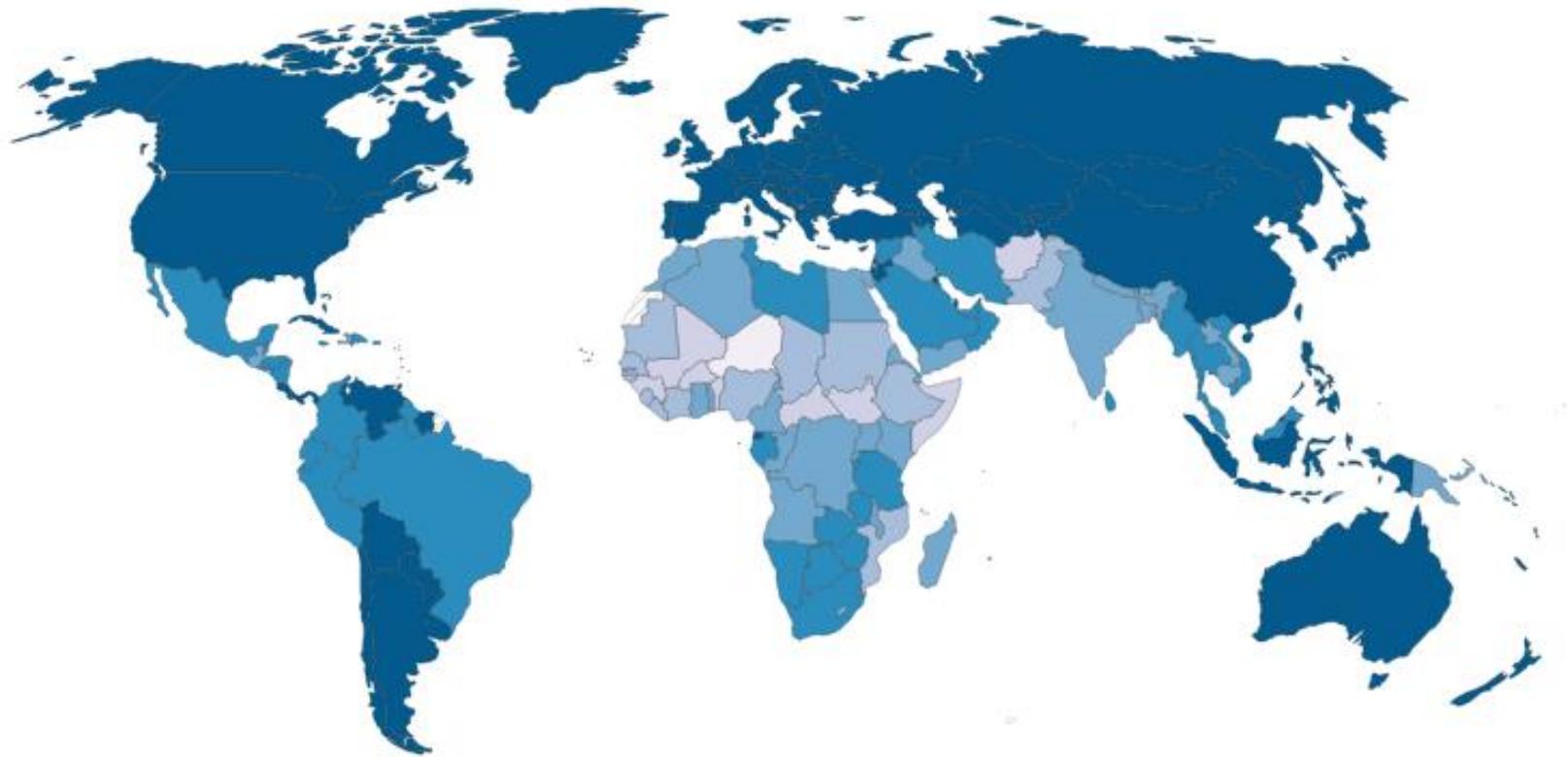
Vzdělávací problémy jsou definovány indexem vycházejícím z nedokončení ZŠ, propadání a vysoké absence v hodinách

více informací na mapavzdelavani.cz/vzdelavaci-problemy

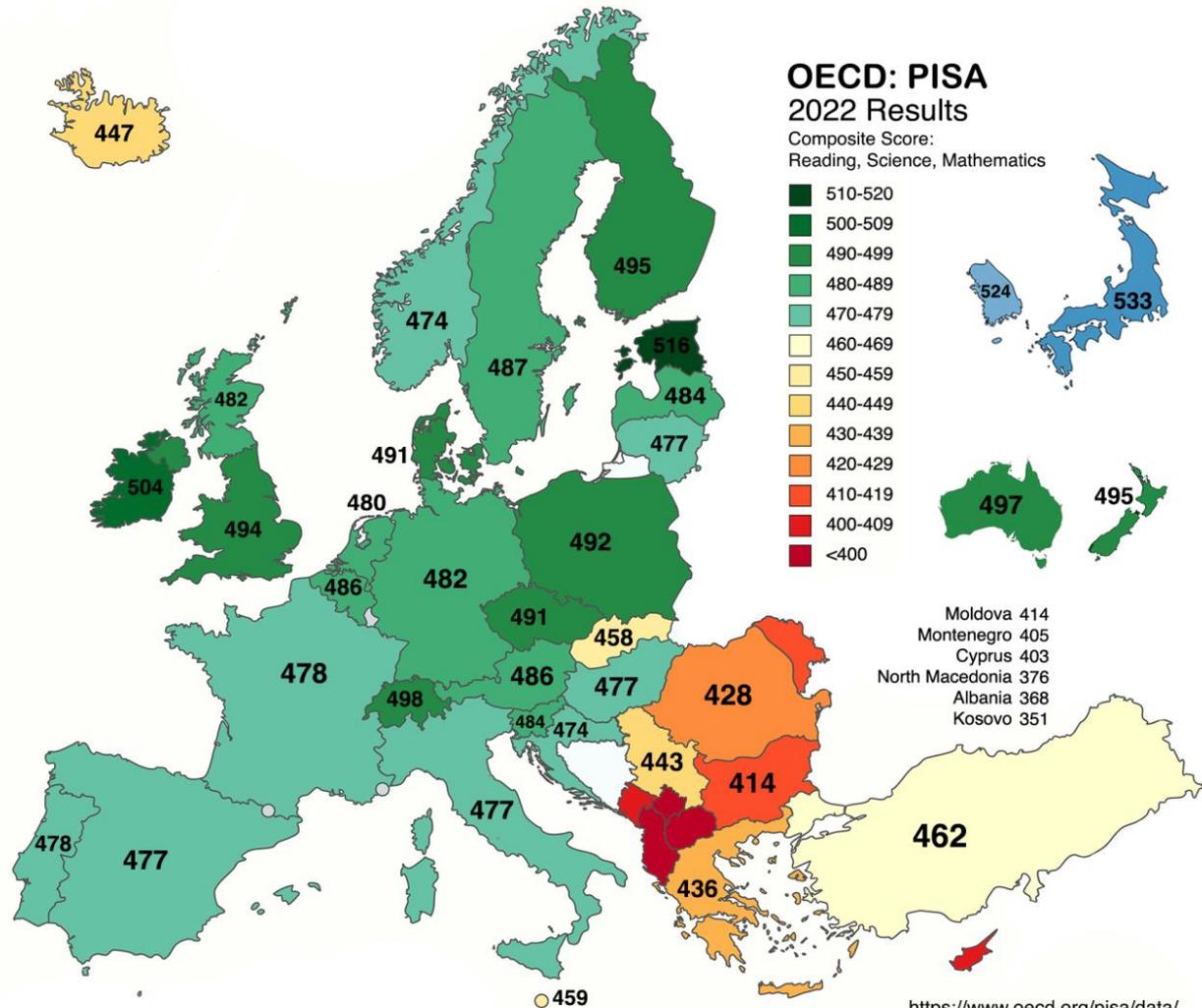
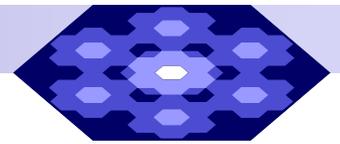

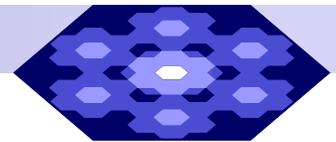
Gramotnost států světa (2015)

Estimates correspond to the share of the population older than 14 years that is able to read and write.

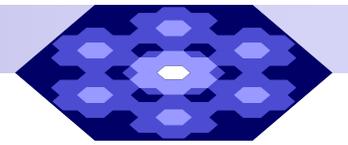
Pisa Score 2022

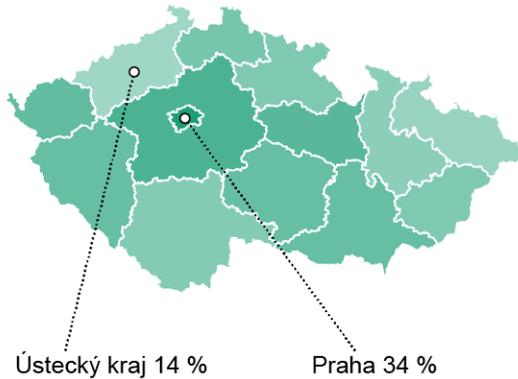
Sociální struktura obyvatelstva

- *třídní struktura české společnosti (Prokop a kol. 2019)*
  - *zajištěná střední třída*
  - *nastupující kosmopolitní třída*
  - *tradiční pracující třída*
  - *třída místních vazeb*
  - *ohrožená třída*
  - *strádající třída*

- *třídní struktura zahrnuje:*
  - *ekonomický kapitál – příjmy a majetek*
  - *sociální kapitál – kontakty a známých*
  - *lidský a kulturní kapitál – vzdělání, dovednosti (např. jazykové) a způsob života*

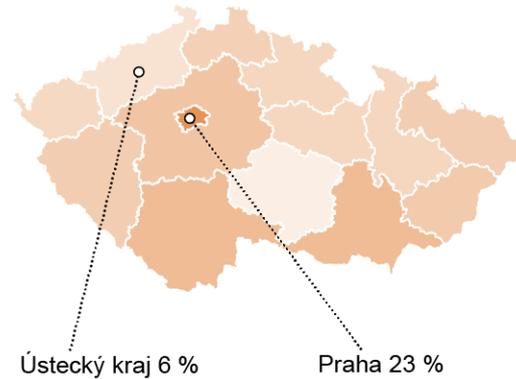

Zastoupení společenských tříd v krajích

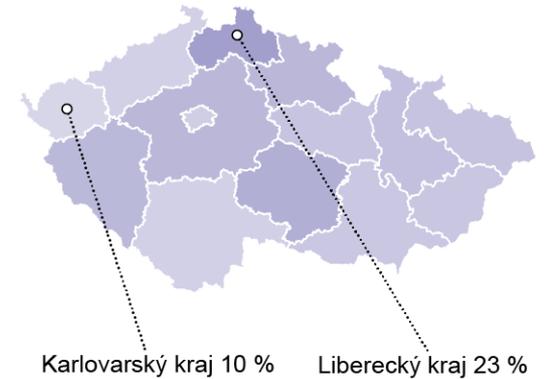
Zajištěná střední třída

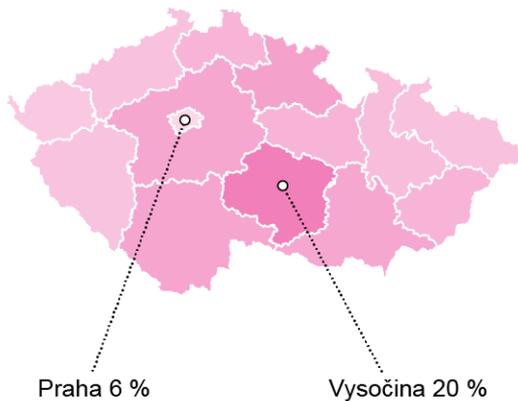
Nastupující kosmopolitní třída

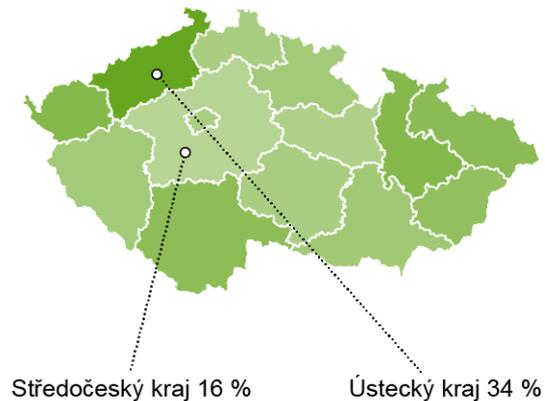
Tradiční pracující třída

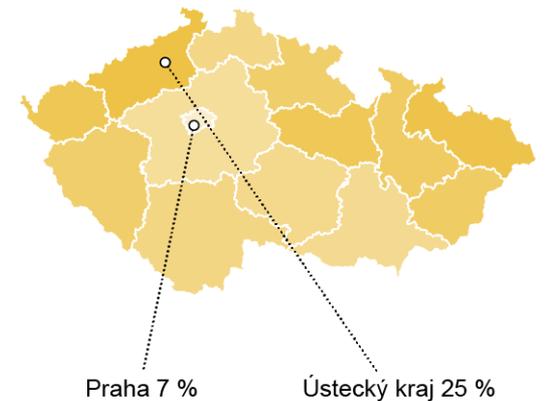
Třída místních vazeb

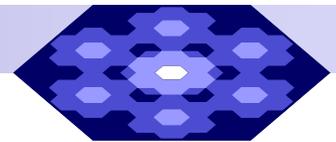

Ohrožená třída

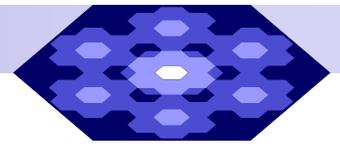
Strádající třída

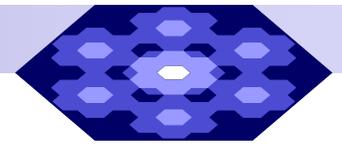
Sociální struktura obyvatelstva

- *demografie se sociální strukturou příliš nezabývá*
- *jedno ze základních témat „sociální geografie“*
- *při hledání prostorových souvislostí: řešení problémů regionálních disparit (patří pod regionální politiku a regionální rozvoj)*
- *zásadní témata související se sociální strukturou populace České republiky*
  - *bydlení a bytová otázka*
  - *exekuce*
  - *matky samoživitelky*
  - *ceny energií*

Bydlení a bytová otázka

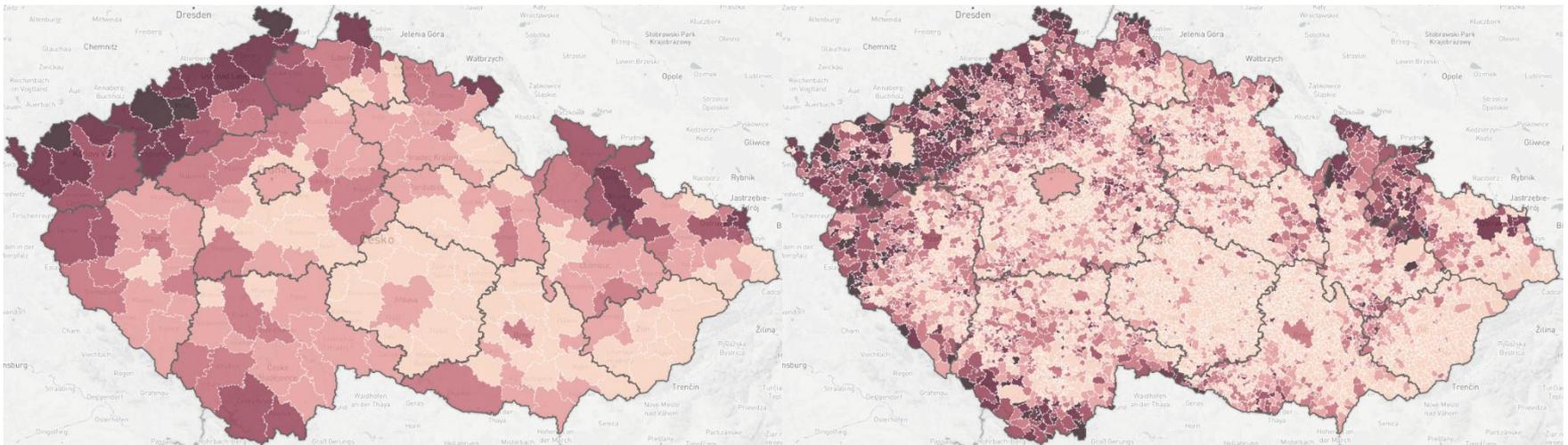
- *absence (nedostatek) sociálního a nájemného bydlení s regulovaným nájmem*
- *konflikt bydlení jako potřeby k životu vs. bydlení (nemovitost) jako investice*
  - *neúnosné zvyšování cen bydlení (nemovitostí)*
  - *neúnosné zvyšování cen tržních pronájmů*
- *možnost (příležitost) zabezpečení adekvátního bydlení pro všechny společenské třídy patří mezi základní nutnosti vyspělé společnosti*

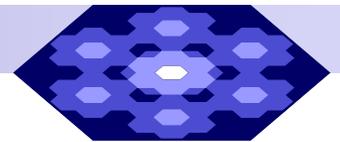

Exekuce

- *legislativní problémy: exekuční zákon a jeho nastavení zvyšují podíly nejohroženějších skupin obyvatelstva*
- *prostorové rozložení exekucí kopíruje mnohé další geografické i demografické prvky*

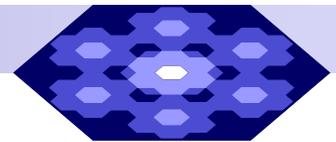
mapaexekuci.cz: podíl osob v exekuci pro SO ORP a obce (2019)

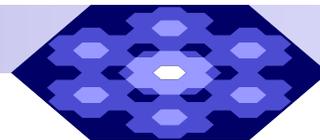
Matky samoživitelky

- *matky (resp. i otcové) samoživitelky patří mezi nejohroženější skupiny české společnosti*
- *zhoršení situace s nástupem pandemie covidu-19*
- *ekonomické i sociální ohrožení, ohrožení i výchovy a vzdělávání jejich dětí*
- *legislativní problémy: placení a vymahatelnost výživného*

Ceny energií

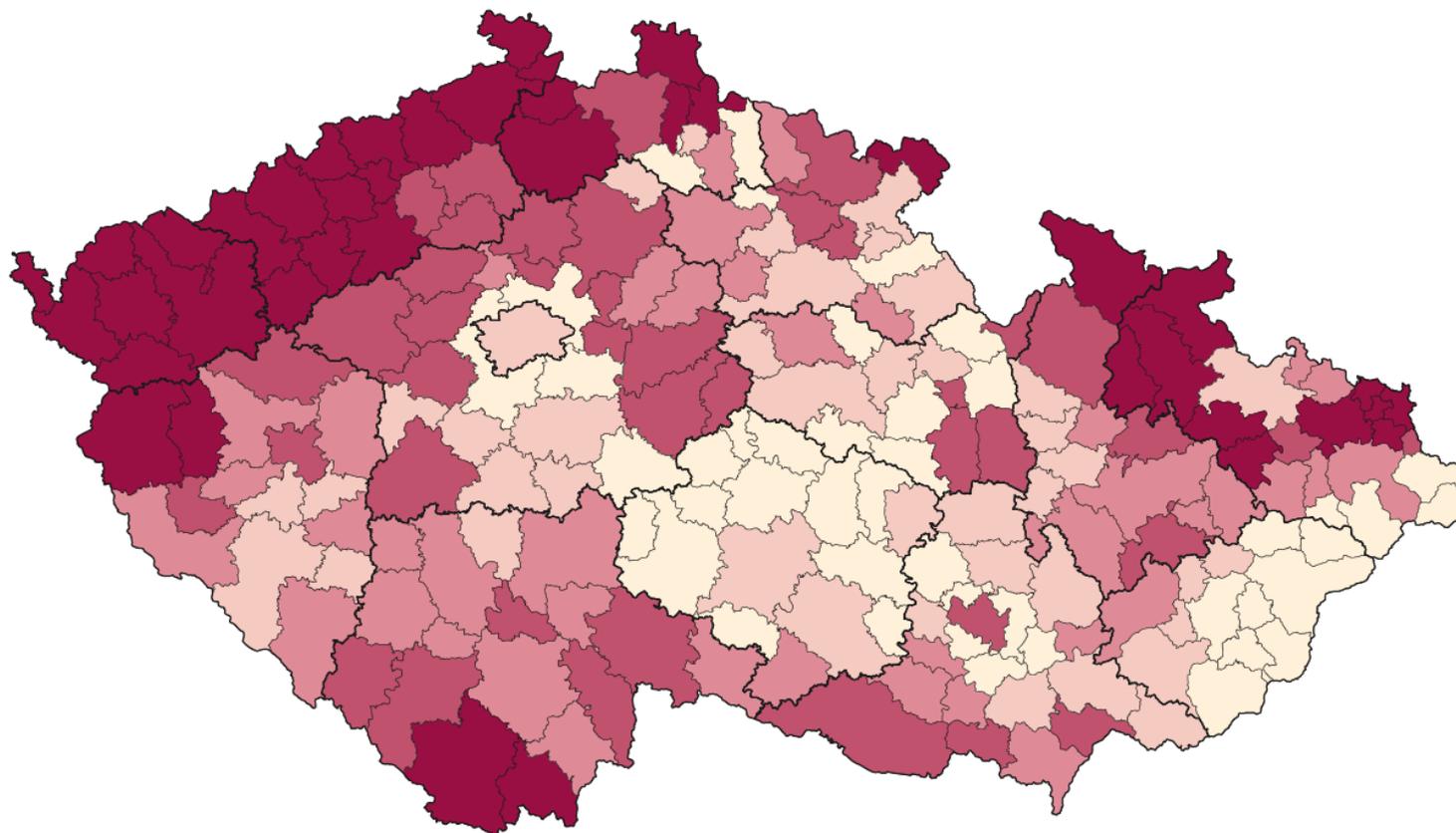
- *krach společnosti Bohemia Energy a několika dalších dodavatelů energií*
- *růst cen plynu a následně i elektrické energie v souvislosti s válkou na Ukrajině*
- *v roce 2022 dvou i vícenásobný nárůst cen energií pro domácnosti, 2023 pozvolná stabilizace*
- *státní pomoc v podobě jednorázového příspěvku a zastropování cen energií*
- *zvýšení cen zboží a služeb jako důsledek drahých energií, v roce 2022 inflace 15–20 %*

Destabilizující chudoba ohrožující rodiny

● velmi vysoká ● vysoká ● střední ● nízká ● velmi nízká

Destabilizující chudoba je definována indexem vycházejícím z exekucí, bytové nouze, sociálně vyloučených lokalit a nezaměstnanosti

více informací na mapavzdelavani.cz/socialni-problemy

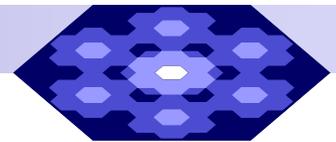
Struktura obyvatelstva podle ekon. aktivity (normy ČR)

■ ekonomicky aktivní osoby (EAO)

- zaměstnaní, zaměstnavatelé, samostatně činné osoby*
- pracující důchodci, studenti a učni*
- ženy na mateřské dovolené v trvání 28 nebo 37 týdnů*
- osoby ve vazbě nebo ve výkonu trestu*
- nezaměstnané osoby*

■ ekonomicky neaktivní osoby

- osoby nezávislé (nepracující důchodci, ostatní nepracující osoby s vlastním zdrojem obživy)*
- osoby závislé (děti předškolního věku, nepracující žáci, studenti a učni, ženy na další mateřské dovolené, osoby v domácnosti a další závislé osoby)*

Míry ekonomické aktivity a nezaměstnanosti

- **úroveň ekonomické aktivity**

S_{EA} – počet EAO

$$EA = \frac{S_{EA}}{S} * 100$$

- **míra ekonomické aktivity** – jednodušší, používá se pro mezinárodní srovnání (podíl osob v produktivním věku, tj. 15-64, na obyvatelstvu)

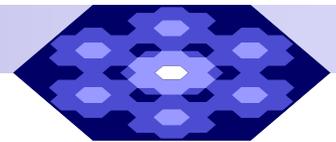
- **míra nezaměstnanosti**

P_{NZ} – počet nezaměstnaných

P – pracovní síla

$$m_{NZ} = \frac{P_{NZ}}{P} * 100$$

- **míra dlouhodobé nezaměstnanosti** (přes 12 měsíců)

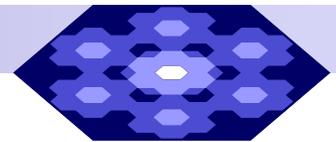
Index lidského rozvoje (Human Development Index – HDI)

- **je vyjádřením kvality lidského života na základě skupiny ukazatelů**
  - *střední délka života (25-85 let), ukazatele vzdělanosti, HDP na obyv. v paritě kupní síly (100-40 000 \$)*
  - *při vzdělanosti bereme do úvahy gramotnost (0-100 %) a podíl populace z příslušné věkové skupiny navštěvující školy prvního, druhého a třetího stupně (0-100 %)*

$$HDI_{\text{parc}} = \frac{f(x) - f(\text{min})}{f(\text{max}) - f(\text{min})}$$

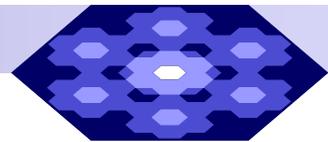
- **$HDI = 1/3 (HDI_{SD\check{Z}} + 2/3 HDI_G + 1/3 HDI_{\check{S}K} + HDI_{HDP})$**

pozn. při HDP dáváme do výpočtu logaritmovanou hodnotu

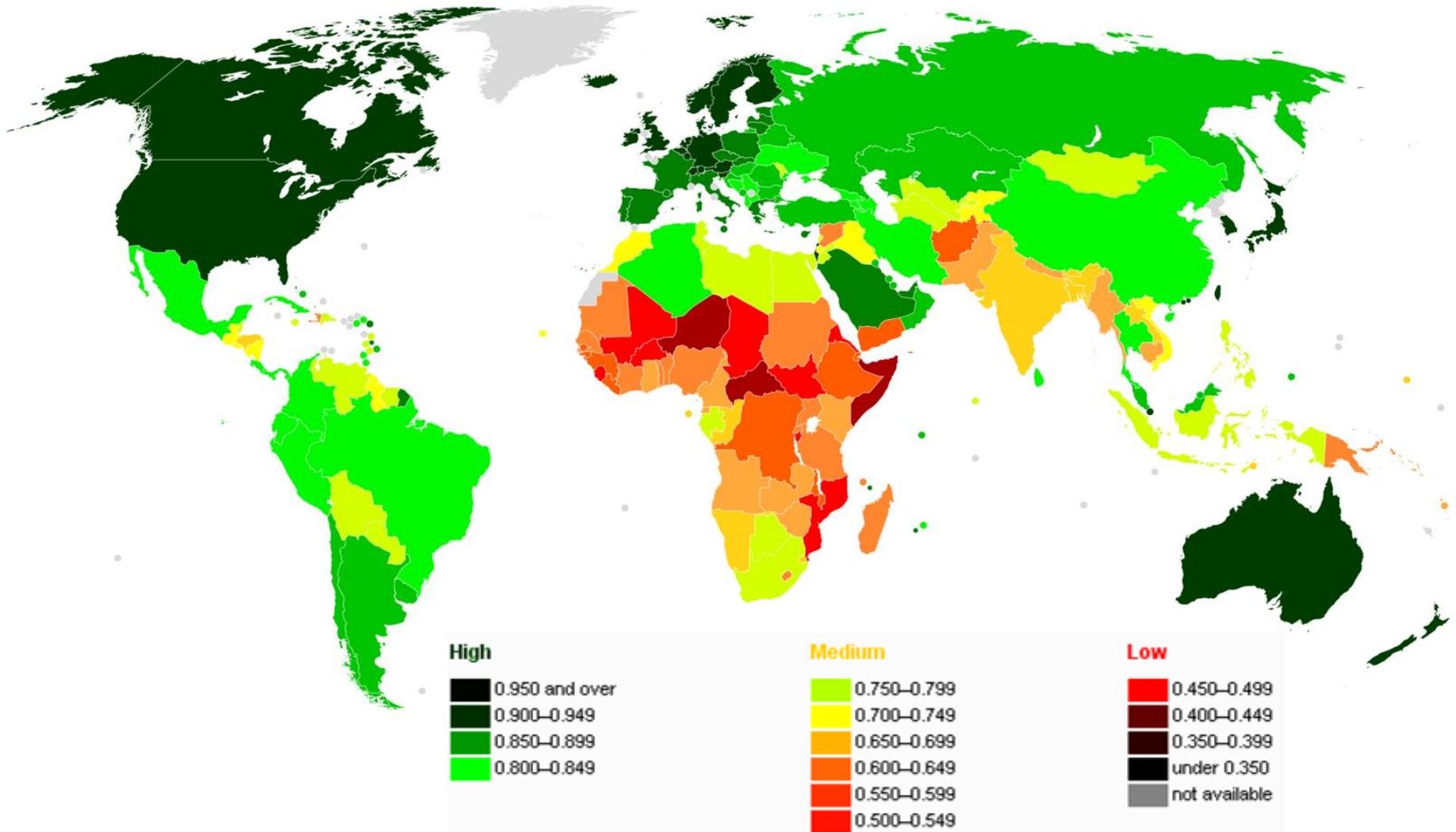

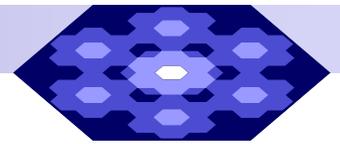
Hodnoty HDI

- *státy s vysokou úrovní lidského rozvoje ($HDI \geq 0,8$)*
- *státy se střední úrovní lidského rozvoje ($0,5 \leq HDI < 0,8$)*
- *státy s nízkou úrovní lidského rozvoje ($HDI < 0,5$)*

- *hodnoty HDI v roce 2019:*
  - *Norsko – 0,954*
  - *Švýcarsko – 0,946*
  - *Irsko – 0,942*
  - ...
  - *Česká republika – 0,894 (25. místo)*
  - ...
  - *Niger – 0,348*

Index lidského rozvoje (HDI) 2019

Shrnutí

- *i když se ČR jeví jako sociálně rovnostářská země, některé neřešené sociální problémy můžou eskalovat a vyústit do větší sociální (příp. i regionální) nerovnosti*
- *mezi zásadní sociální témata patří bydlení a bytová otázka, exekuce, matky samoživitelky, ceny energií*
- *všichni lidé, nezávisle na jejich pohlaví, věku, národnosti, jazyku, náboženství nebo rase, jsou si rovni, jakékoliv upřednostňování určitých skupin je nepřípustné*
- *některé skupiny obyvatelstva můžou mít rozdílné fyzické predispozice (rozdíly ve sportech apod.)*
- *můžou mít některé skupiny obyvatelstva rozdílné i mentální nebo intelektové predispozice?*